

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата політичних наук, доцента Фесун Галина Стефанівна на дисертаційну роботу Житка Андрія Олександровича **«Соціально-політичний феномен популізму: інформаційно-безпековий аспект»** поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія

Актуальність теми. Черговим викликом для загально визнаної ліберально-демократичної світоглядної парадигми сучасності визнано соціально-політичний феномен популізму, який в умовах радикальних трансформацій ХХІ століття набув рис «соціально-політичного тренду сучасності» та демонструє рішучу готовність до захоплення нового політичного простору. Тож, проблематика феномену сучасного популізму є актуальним питанням, що вимагає консолідації наукових зусиль у пошуку теоретико-методологічних ключів до розуміння природи, сутності, специфіки сучасного популізму та визначення практичного інструментарію, спроможного виконувати роль ефективних політико-економічних та соціокультурних «фільтрів». Запропоновані в дисертаційному дослідженні підходи до аналізу соціально-політичного феномену популізму надають змогу покращити розуміння соціально-політичної реальності ХХІ століття, а пропозиції стратегій протидії деструктивним наслідкам популізму, утворюють перспективи практичних можливостей корегування й керування політичними процесами в умовах викликів сучасності.

Дисертація А.О. Житка є актуальним, інноваційним та перспективним дослідженням, що містить важливі науково-практичні висновки й рекомендації, а також формулює низку проблемних питань, які потребують подальших наукових розвідок у площині сучасної політичної науки. Для реалізації мети й завдань дисертаційного дослідження автором було опрацьовано значний масив джерельної бази, застосовано широкий спектр теоретико-методологічного інструментарію, залучено численний емпіричний

та фактологічний матеріал, що у підсумку дозволило коректно сформульовано висновки та практичні рекомендації.

Презентоване дисертаційне дослідження є актуальним у теоретичному й практичному значенні, зокрема, теоретичне значення полягає у пропозиції концептуального переосмислення феномену популізм, з урахуванням масштабних, динамічних та радикальних викликів ХХІ століття та «модернізації» теоретико-методологічного інструментарію сучасної політології на підставі презентації авторської дефініції популізму та типології сучасного популізму, а також визначенні «універсальних маркерів» популізму; практичне значення полягає у визначенні пріоритетних напрямів інформаційно-безпекової політики (політичної освіти, медіаграмотності, розвитку громадянського суспільства, модернізації політичної культури тощо), як превенцій здатних ефективно протидіяти сучасному популізму.

Наукова новизна основних положень дисертаційного дослідження А.О. Житка є аргументованою й переконливою, та полягає в тому, що вперше:

1) автором дисертаційної роботи було визначено та аргументовано доведено, що еволюція демократичних і популістських практик синхронізовані в історичному просторі, з того часу, коли «демос» отримав політичні права та набув суб'єктності в політиці відновлення «справедливого народовладдя» стало основою популістської риторики та універсальним маніпулятивним інструментом політиків-популістів. Ретельна наукова експертиза, яка ґрунтується на опрацюванні чисельної джерельної бази та пошуку історичних соціально-політичних фактів «популістських практик», у підсумку дозволила досліднику А.О. Житко зробити висновок про «демократичний геном» соціально-політичного феномену популізм;

2) імпліцитність феномену популізм, підтверджена теоретичною множинністю модернових й постмодернових конструкцій, спонукала дисертанта А.О. Житка до залучення широкого спектру теоретико-методологічного інструментарію сучасного політологічного знання, що

дозволило не лише систематизувати уявлення про природу та сутність популізму, дослідити траєкторії концептотворення популізму, а й розширити пізнавальний горизонт сучасної політологічної науки за рахунок авторського дослідницького проекту «універсальних маркерів популізму», в якому домінують риси популізму відображені у форматі – «акумуляції незадоволення», «грі на емоціях», «поляризації суспільства», «народовладді», «політиці симулякрів», «національній автентичності»;

3) дослідником А.О. Житко запропоновано авторську дефініцію «популізм», відповідно до якої популізм слід розуміти – як суспільно-політичний поліваріативний феномен, який в залежності від унікальної комбінації специфічних рис, може виступати в якості ідеології, методу політичної боротьби, суспільно-політичного руху, маніпулятивної технології, стилю політичної поведінки тощо;

4) дисертантом встановлено, що процеси медіатизації та віртуалізації політики, сприяють деформації демократичної політичної культури суб'єктів виборчого процесу, а сучасна політика в цілому демонструє тенденцію до трансформації в «соціально-політичне шоу», у якому в боротьбі за увагу «аудиторії» (електорат) політики-популісти вдаються до «політики абсурду», політичного пранку й апелюють до ірраціонального поведінки виборця. Тож, за результатами дослідження соціально-політичних настроїв сучасного виборця та оцінок електоральних практик ХХІ століття дисертантом представлено авторський варіативний ряд типів популізму, а саме – деструктивний популізм, популізм «алюзія» та конструктивний популізм.

5) дослідником А.О. Житко встановлено й доведено, що феномен популізму перманентно представлений в українському політичному просторі та безпосередньо корелює зі специфічними рисами української політики (некомпетентністю політичних еліт, «розмитістю ідеологічних контурів» політичних сил, надмірною персоніфікацією політики, системному невиконанні передвиборчих обіцянок, «незавершеністю» модернізації політичної культури всіх учасників політичного процесу та ін.). Соціально-

політичний феномен популізму визначено, як «деструктивний» феномен сучасності, що загрожує процесам демократичного державотворення та вимагає превентивних дій, зокрема в інформаційно-безпековому секторі національної та міжнародної політики.

Структурними компонентами дисертації є: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Стилiстичний виклад дослідницького матеріалу відповідає вимогам сучасної ділової української мови та встановленим стандартам наукової термінології. Ступiнь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій високий та цілком відповідає рівню, визначеному для наукових досліджень. Автором дослідження здійснено ретельний аналіз значної кількості класичних і сучасних наукових праць з означеної проблематики дослідження, у тому числі англomовних. Наукова новизна одержаних результатів та висновки дисертації сформульовані чітко та конкретно, отримані на основі логічного та послідовного викладу матеріалу, відповідають меті дослідження та поставленим завданням. Розділи дисертаційної роботи взаємопов'язані між собою та структурно доповнюють один одного.

Об'єктивність і надійність результатів дослідження забезпечені аргументованою та переконливою методологією, системним аналізом теоретичного матеріалу, ґрунтовним опрацюванням значної бази першоджерел (278), комплексним застосуванням емпіричних та теоретичних, кількісних і якісних методів. Отримані результати дисертаційного дослідження А.О. Житка враховані та впроваджені у навчально-методичні комплекси факультету психології та соціології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, зокрема при викладанні наступних курсів: «Політологія», «Соціологія», «Аналіз державної політики» та ін.

У *першому розділі* дисертаційної роботи Житка А.О. «Теоретико-методологічні засади дослідження феномену популізм» наведено дескрипцію та ґрунтовний аналіз зарубіжних і вітчизняних наукових джерел, що сприяло

визначенню демократичних основ феномену популізму; за зазначенням автора «становлення суспільно-політичного феномену популізм відбувалось синхронно з еволюцією демократичної політичної думки, а відтак, феномен популізму – закодовано в самому принципі політичної боротьби за владу та у моделі політичної комунікації між політиками та народом» (с. 33).

У *другому розділі* «Концептуальне осмислення феномену популізм: типологізація та детермінація» спираючись на теоретико-методологічну множинність модернових та постмодернових конструкцій, автором дослідження проаналізовано основні типології популізму, визначено домінантні рис (характеристики, маркери, індекси) феномену популізму, а також охарактеризовано детермінаційні аспекти популізму. А.О. Житком сформульовано висновок: «детермінація популізму обумовлена рядом афілійованих чинників – глобалізація, криза представницьких демократій, неефективність політико-владних інституцій та дискредитація політичних еліт, економічні та соціальні потрясіння (війна, безробіття, бідність, мігранти тощо), культурна уніфікація та масифікація світоглядної парадигми сучасного суспільства, суспільний запит на «політичну альтернативу», «позасистемних людей», «нові обличчя в політиці» (с. 122). Суттєвим дослідницьким здобутком другого розділу дисертації є запропоновані автором дослідження: типологія популізму (деструктивний популізм, популізм «алюзія» та конструктивний популізм); «універсальні» маркери сучасного популізму («акумуляція незадоволення», «гра на емоціях», «поляризація суспільства», «народовладдя», «політика симулякрів», «національна автентичність»); авторська дефініція популізм (популізм – це суспільно-політичний поліваріативний феномен, який в залежності від унікальної комбінації специфічних рис, може виступати в якості ідеології, методу політичної боротьби, суспільно-політичного руху, маніпулятивної технології, стилю політичної поведінки тощо).

У *третьому розділі* «Популізм у політичному просторі України: інформаційно-безпековий аспект» дослідником встановлено, що феномен

популізму є предметом розгорнутого вітчизняного дискурсу (історико-політичного, політико-правового, політико-інституційного, комунікативно-інформативного, культурно-ціннісного, компаративістського та ін.), спільним знаменником якого є визнання перманентної присутності феномену популізму в політичному просторі української держави. В рамках третього розділу дисертаційного роботи означено, що питання інформаційної безпеки безпосередньо корелює з проблематикою сучасного суспільно-політичного феномену популізм, адже сучасні політики-популісти діючи в інформаційно-комунікативному просторі використовують медіа та Інтернет, соціальні мережі, месенджери, для маніпуляції настроями та вподобаннями виборців. Відтак, пріоритетність у пошуку теоретико-методологічних конструкцій, що здатні наблизитись до розуміння природи та сутності, детермінантів та механізмів функціонування сучасного популізму, а також розробка стратегії протидії сучасному популістському руху, з набором конкретним практичних рішень є цілком очевидними векторами та перспективами сучасної української політології. Виходячи з власної дослідницької позиції, запропоновано ряд ефективних інструментів протидії сучасному популізму: політична освіта, медіаграмотність, розвиток громадянського суспільства, модернізація політичної культури та ін. (с. 172-177).

Висновки дисертаційного дослідження ґрунтовні і логічні; їх зміст повною мірою відповідають меті та завданням дослідження, його основним результатам та узгоджені із подальшою перспективою розроблення проблеми.

Апробація основних положень дисертації здійснена на міжнародних наукових конференціях, читаннях, семінарах, круглих столах. Кількість та обсяг публікацій цілком відповідає встановленим вимогам, автором дослідження одноосібно підготовлено 11 публікацій (з яких 3 статті надруковані у наукових фахових виданнях України з політології, затверджених МОН України та включених до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до

Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію).

Дисертаційну роботу виконано на досить високому професійному рівні, вона є результатом значної науково-дослідної роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог МОН України. Наведене вище дає підстави для загальної позитивної оцінки дисертації Житка Андрія Олександровича.

Дисертаційне дослідження **загалом оцінюється позитивно**, проте **в порядку наукової дискусії слід висловити деякі зауваження та побажання**, щодо змісту дисертаційної роботи А.О. Житка:

1. Окремі частини (Розділ II, III) дисертаційної роботи А.О. Житка присвячені дослідженню нової генерації «альтернативних політиків» та їх феноменальному «політичному успіху» у виборчих компаніях ХХІ століття, що поза сумніву, є актуальною проблематикою яка перебуває у фокусі сучасного політологічного дискурсу. Проте, звертаємо увагу, що у тексті дисертації використовуються поняття «альтернативні політики», «позасистемні політики» та «нові обличчя в політиці», втім, автором не надається конкретного визначення, тож дискусійним залишається питання про синонімічність та співвідношення цих понять.

2. В Розділі III дисертаційного дослідження, на підставі ґрунтовного аналізу еволюції електоральних практик, встановлено та доведено, що феномен популізму перманентно присутній в українському політичному просторі. А наукова експертиза президентських компаній 2014 та 2019 років, дозволила автору дослідження визначити типові риси українського «політика-популіста» (на підставі аналізу політичних образів В. Ляшка та В. Зеленського), втім, вважаємо, що доцільно було б з урахуванням хронологічного порядку проаналізувати всі президентські компанії часів незалежної України.

3. Висновки та рекомендації сформульовані дисертантом, щодо можливостей політичної культури, політичної освіти та медіаграмотності

(Розділ III), як ефективних інструментів протидії популізму видаються цілком слушними й аргументованими. Разом з тим, на нашу думку, дисертаційне дослідження Житка А.О. набуло б більшого теоретичного значення та практичного потенціалу, як би автор презентував конкретний проект або концепцію законодавчого акту, щодо створення запобіжних механізмів або ефективних стратегій протидії деструктивним наслідкам популізму.

4. Досліджуючи специфіку соціально-політичного феномену популізм в умовах сучасної медіатизації та віртуалізації політичного простору, автором зроблено наголос на пріоритетності інформаційно-безпекової політики української держави (Розділ III), що безумовно, в контексті викликів та ризиків сучасності належить до ключових пріоритетів державної політики. Тож, вважаємо, що робота А.О. Житка могла б бути вдало доповнена за рахунок компаративістського підходу й презентації позитивного досвіду співдружніх країн у сфері інформаційної безпеки, наприклад, країн Європейського Союзу.

5. Автором дисертаційного дослідження було презентовано декілька додатків, які вдало доповнили зміст роботи, проте, висловимо пропозицію активніше використовувати інфографіку, табличні та схематичні матеріали, задля візуалізація та покращення сприйняття складного дослідницького матеріалу.

Висловлені зауваження й побажання не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, яка є самостійним, комплексним, завершеним дослідженням, має коректно сформульовані: актуальність, наукову новизну, текстову частину, висновки та рекомендації, додатки, список використаних джерел, теоретичну цінність, практичне значення, та у підсумку, – виконана на високому науковому рівні.

Кваліфікаційна наукова праця (дисертація) «Соціально-політичний феномен популізму: інформаційно-безпековий аспект», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія, виконана на високому науковому рівні, який повністю відповідає існуючим вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор, **Житко Андрій Олександрович**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ФЕСУН

Галина Стефанівна

